

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research
Cilt / Volume 9 Sayı / Issue 22 Ağustos / August 2020 s. 169-180
DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut345>
Mainz-Almanya / Germany

Araştırma Makalesi / Research Article

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Abdullah Efendinin Rüyaları" Hikâyesinde Söz Dizimi¹

The Syntax In Ahmed Hamdi Tanpınar's Story "Dreams of Mr. Abdullah"

Öz

Bu makalede, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Abdullah Efendinin Rüyaları" (AER) adlı hikâyesinde, söz dizimsel yapılar, dil bilim ekseninde değerlendirildi. Abdullah Efendi'nin Rüyaları adlı hikâyesinden yaklaşık olarak eserin her sayfasından birden fazla cümle alınarak, bu cümleler söz dizimi açısından incelendi. Eserin her sayfasından seçilen cümleler, cümle yapısına göre basit, birleşik, bağlı ve sıralı cümleler, yüklemine anlamına, türüne ve yerine göre incelendi. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın kendisine özgü üslubuyla oluşturduğu cümlelerde kelime grupları tespit edilerek tablo halinde verildi. Bu makale ile söz dizimi çalışmalarına katkıda bulunmak ve hikâyede seçilen cümlelerle Türk Edebiyatının en önemli yazarlarından biri olan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Türk dilini ustaca kullanma becerisi ile oluşturduğu farkındalık ve kendine özgü üslubu ile dili nasıl kullandığını tespit etmektir. Ayrıca yazarın üslubu ve cümle dizilişi ile ilgili bilgilere ulaşmak da amaçlandı. Seçilen cümlelerden hareketle yazarın bu eserde kendisine özgü bir üslupla karmaşık, uzun ve bileşik yapı cümleler, bileşik yapı fiiller, bileşik zamanlı fiiller tercih ettiği tespit edilmiştir. Yarı hikâye yarı roman havasında yazılan eserde Tanpınar'ın dile olan hâkimiyeti ve Türkçeyi ustalıkla kullanması gözlemlenmiştir. Tanpınar eserde Doğu'dan ve Batı'dan Türkçeye geçen kelimeleri Türk dili mantığına uygun bir biçimde işlevsel olarak kullanmıştır. Yazar, yaptığı tasvirlerde, halk deyişlerini ve halk edebiyatı unsurları yanında klasik edebiyat ifadelerini de eserde, ustalıkla işlemiştir. Eserde, dilin bütün imkânlarını ustalıkla kullanan yazarın, halk dili ve folklorik unsurlarla eseri daha da akıcı bir hale getirdiği tespit edilmiştir. Tanpınar'ın önemli hasleti olan uyanık dikkat, estetik vasfı ve iyi bir gözlemci özelliği bu eserde de gözlemlenebilmektedir. Tanpınar, Türk edebiyatında, kendine özgü bir dil ve üslup oluşturan ender yazarlardandır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Hamdi Tanpınar, Abdullah Efendinin Rüyaları, Söz Dizim, Cümle Yapısı, Kelime Grubu.

Abstract

In this article, in the story of Ahmet Hamdi Tanpınar's work "Abdullah Efendi's Rüyaları" (AER), syntactic structures were evaluated in terms of language. From

Ahmet ADIGÜZEL*

İğdır Üniversitesi, İğdır

Sorumlu Yazar / Corresponding Author

* Dr. Öğretim Görevlisi
İğdır Üniversitesi Fen Edebiyat Fak.
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İğdır-Türkiye.
E-mail: aadiguzel@hotmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8438-5598>

Makale Geçmişi / Article History

Geliş Tarihi: 11.05.2020
Kabul Tarihi: 19.07.2020
E-yayın Tarihi: 15.08.2020

¹ Bu yazı, Umteb 6. Uluslararası Mesleki ve Teknik Bilimler Kongresi'nde (11-12 Nisan 2019 İğdır) sunulan ancak yayımlanmayan "Abdullah Efendinin Rüyaları Söz Dizim" başlıklı bildiriden üretilmiştir.

Abdullah Efendi's Rüyaları story, more than one sentence was taken from each page of the work and these sentences were analyzed according to syntax. The sentences were selected from each page of the work were analyzed according to the meaning, type and place of sentence, simple, unified, compound and ordered sentences according to sentence structure. In the Sentences were formed by Ahmet Hamdi Tanpınar's unique style word phrases fixed and were shown as a table. This article aims of this article is to contribute to syntax studies and to determine how Ahmet Hamdi Tanpınar, one of the most important writers of Turkish Literature, uses the Turkish language with his skill of using the Turkish language skillfully. It was also aimed to reach information about the author's style and sentence structure. Based on the sentences chosen, it determined that the author has chosen a complex, long and compound sentences in a unique style. It was observed that Tanpınar's mastery of the language and his use of Turkish skillfully were included in the half-story semi-novel. Tanpınar used the words from East and West to Turkish functionally according to the logic of Turkish language. In his descriptions the author used the language of folk literature and folk literature as well as the works of classical literature in his works. In the work, it is determined that the author, who skillfully uses all the possibilities of language, makes the work more fluently with folk language and folkloric factors. The awake attention and a good observer quality are also seen in this work. Tanpınar is one of the rare writers in Turkish literature who has a unique language and style.

Keywords: Ahmet Hamdi Tanpınar, Abdullah Efendi'nin Rüyaları, Syntax, Sentence Structure, Word phrases

Giriş

Dillerin gelişmesine, kelime türetmesine, zenginleşmesine ve o dilin sanat ve bilim dili olmasında emeği geçenlerin başında bilim insanları, şairler ve yazarlar gelir. Onların ördükleri farklı ve değişik cümle yapıları inşa etmeleri ve kelimeleri farklı yerlerde ve farklı anlamlara gelebilecek biçimde dizmeleri, daha önce örülmemiş söz dizimleri ve denenmemiş biçimleri ile dilin daha yumuşak, esnek olmasına ve dil unsurlarının zenginleşmesine katkıda sunarlar.

Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde yaşayan Ahmet Hamdi Tanpınar, 1901-1962, yılları arasında altmış bir yıllık kısa fakat verimli bir hayat sürdürdü. Osmanlı'nın yıkılışına ve Cumhuriyetin kuruluşuna tanıklık eden Tanpınar, ayrıca her iki cihan harbi deneyimini yaşayan bir sanatkâr, yazar, tarihçi, düşünür, eleştirmen, akademisyen ve şairdir. Aynı zamanda iyi bir estetik ve uyanık bir dikkatin sahibi ve başarılı bir gözlemcidir. Bütün bu hasletleri bünyesinde barındıran Tanpınar, hem şark hem de garp uygarlıklarına, edebiyatlarına ve sanatlarına vakıftır. Tanpınar, şark ve garp kavrayış ve fikir dünyasını özümsemiş ve sentezlemiştir. Bunları yüksek yetenekli kişilik hususiyetleri ile harmanlayarak eserlerinde yeniden biçimlendirmiştir. Çünkü Tanpınar'a göre ileri düzeye sahip bir uygarlık, her şeyden önce " Derin bir maziden gelen bir kültür yığılması ve bir kültür toplanması" dır. Türk toplumunun on dokuzuncu yüzyılda başlayan Batılılaşma süreciyle birlikte iki yüz yılı aşkın yaşanan sorunlar ve manevi değerler çatışması, maddi ve kültür buhranı birçok düşünür gibi Tanpınar'ın da hemen hemen bütün eserlerinin başat temasıdır. Türk kültürünün önemli bir mütefekkirlerinden biri olan Tanpınar'a göre Türk toplumunun çağdaş toplumlar seviyesine ulaşabilmesi için, popüler bir algıya dönüşen anlayışın geçmişten ve köklerinden kopuşun aksine, modern ve uygar Türk toplumunun yaşam biçimini belirleyecek olan anlayışın geçmişine ulaşan köprünün korunması ve o vasıtayla o geçmiş birikimiyle beslenmesinin sağlanmasıyla mümkün olabileceğini savunmaktadır.

Bundan dolayı Tanpınar: “Devam ederek değişmek, değişerek devam etmek” ifadesiyle bu anlayışı bütün yapıtlarında açık veya örtük bir üslupla işlemektedir. Bu fikri ile Tanpınar, iki yüz yıllık bir sorun olan; “ Mazi ile nerede ve nasıl anlaşacağız?” sorusuna cevap bulmuştur. Romancılardan, küçük yaşlardan itibaren halk edebiyatına büyük bir ilgi duymuş, masallar ve destanlar dinlemiştir. Çocukluğunda yazmaya başlayan yazar, sözlü edebiyat, divan edebiyatı ve çağdaş edebiyatı harmanlayarak bir terkipten oluşan farklı yapı ve biçimdeki eserleri Türk Edebiyatına kazandırdı. Yazarlığı ve şairliği genç yaşlarında şekillenen Tanpınar, önce Ahmet Haşim’in şiirleriyle tanışmış daha sonra Yahya Kemal’in kendisiyle, eserleriyle ve onun vasıtasıyla da Baudelaire ve Paul Valéry’yi tanıma fırsatı bulmuştur. Sağlam ve zengin bir edebiyat geçmişi olan Tanpınar’ın kaleme aldığı hikâye, roman ve diğer edebi türlerde Türk Dilini ne kadar büyük bir ustalıkla kullandığı müşahede edilmektedir. Tanpınar, kendine özgü üslubu ve edebiyat dili olan ender yazarlardan biri olduğu gibi, sıra dışı cümle örgüsü, alışılmamış bağdaşıklara sık yer vermesi ve yeni ve eski kelimeleri bir arada kullanması Türkçe için ayrı ve önemli bir zenginliktir.

Yazar, gençlik yıllarından itibaren Doğu ve Batı edebiyatlarına büyük ilgi duymuş ve bu iki büyük uygarlığın edebiyatından beslenerek Türk edebiyatında modern ve çağdaş anlatımın ve edebi türlerin yerleşmesinde önemli katkılarda bulunmuştur. Ayrıca Türk edebiyatı kuramının olgunlaşmasına ve yetkinleşmesine önemli, anlamlı ve kalıcı katkılar sunmuştur.

Tanpınar, kendine has bir dil dünyası olan bir yazardır. Bu anlamda kullandığı dil, anlatımını zenginleştiren, etkili kılan ve bir o kadar da düşündürten niteliktedir. Deyimleri kullanımı bu düzlemde yeni yeni cümle örgülerine yönelişi; ikilemelere, pekiştirmelere, imgesel kelime öbeklerine doğu ve batı dillerinden kelimeler tercih etmesi, atasözlerine ve deyimlere yer vermesi dile olan hâkimiyetini ve dilinin zenginliğini, anlatımının güçlülüğünü gösterir. Tanpınar, üstadı Yahya Kemal gibi şiirde ödün vermediği iki önemli husus var: biri mükemmeliyet, diğer dilin güzelliğidir. Şiir kadar olmasa da bu anlayışı ve hassasiyeti hikâye ve romanlarında görmek de mümkündür.

Türk Edebiyatı klasiklerinden ünlü düşünür, sanatkâr, edebiyat tarihçisi, şair ve yazar olan Tanpınar’ın farklı yapıdaki cümle kurma, söz söyleme ve ifade kullanımı, yazarın hem doğu hem batı hem de Türk dil ve kültürüne vukûfu ve dil kullanma becerisini ve yetkinliğini göstermektedir. Şüphesiz kendisine has üslubu ile Türk diline çok büyük katkılarda bulunmuş başarılı ve üretken bir yazar olan Tanpınar, Türk edebiyatında ve romancılığında kendine has dil ve üslubu olan ender sanatkârlardandır. Özellikle olgunluk çağında yazdığı edebi eserleri ve romanları, Türk dili ve edebiyatımızın zirvesinde yer alan klasik eserlerdir. Abdullah Efendinin Rüyaları adlı eser, yazarın dili en ustaca kullandığı hikâyelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Dilin bütün ifade imkânlarından yararlanmaya çalışması, Farklı cümle yapılarını kullanması eseri zenginleştirdiği gibi, kendisine has kurduğu dil ve üslubun da üst düzeyde tezahürü eserin tamamında görülmektedir.

Eserdeki cümleler, kelime grupları, dil birimleri ve cümle özellikleri bakımından incelendi. Kelime grupları: İsim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, zarf fiil grubu, isim fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fiil ve kısaltma gruplarının alt dalları incelendi.

Cümle: cümle unsurları olan yüklem, özne, nesne, yer tamamlayıcısı, zarf ve cümle dışı unsurlar incelendi.

Cümle çeşitleri yapısına göre basit cümle, birleşik cümle, bağlı cümleler ve sıralı cümleler olarak dört başlık altında incelendi ayrıca yüklem türüne göre cümleler fiil cümlesi ve isim cümlesi olarak incelendi. Yüklem yerine göre cümleler kurallı cümle ve devrik cümle olmak üzere iki başlık adı altında incelendi. Anlamına göre cümleler ise olumlu cümle, olumsuz cümle ve soru cümlesi olarak incelendi

Fiilimsilerin tümüne oldukça sığ bir biçimde yer verilmiş, hatta ortalama hemen hemen her cümlede az bir fiilimsi kullanılmıştır. Abdullah Efendinin Rüyalari adlı hikâye yaklaşık olarak toplam 743 cümleden oluşmaktadır. Fiilimsiler ise eserde yaklaşık olarak 782 defa kullanılmıştır. Bu veriler de gösteriyor ki her cümlede ortalama en az bir hatta bazı cümlelerde iki fiilimsi kullanılmıştır. Eserde kullanılan fiilimsilerin yarısından fazlası (438) sıfat-fiillerden oluşmaktadır. Özellikle sıfat-fiil grubu hikâyede önemli bir yere sahiptir. Bu grubun bir bölümünde sıfat-fiilden sonra isim kullanılmamıştır. Bu durum onları sıfat-fiil öbeği olarak değiştirmemektedir. Sıfat-fiillerin isimden önce gelip onları nitelemesi veya isim almadan kullanılmaları onları sıfat-fiil öbeği olarak etkilememektedir. AER'de "-An", "-Miş" ve "-DİK/-DUK" sıfat-fiil ekleri ile kurulan sıfat-fiil grupları çoğunluktadır.

Bu cümlelerle ilgili dikkat çeken başka bir husus da yazarın farklı ifade imkânlarını kullanarak, üsluptaki monotonluğu ortadan kaldırmayı, anlatıcının rolünü zayıflatmayı denemesidir. Yazar, bazı cümlelerde yüklemden sonra üç nokta koyarak ifadelerin veya söylemek istediğinin bitmediğini ve hatta okuyucunun merakını uyandırmak, onun olay örgüsü hakkındaki merakını diri tutmak için böyle bir tekniğe başvurmuştur. Bu durum Tanpınar'ın dile olan hâkimiyetini, roman tekniğini roman tekniğinin kuvvetini ve kendisine mahsus ördüğü dili ve üslup hâkimiyetini çok iyi bir şekilde göstermektedir.

İnceleme

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın üslubu, söz dizim örgüsü ve dili hakkında birtakım yargılara ulaşmak amacıyla "Abdullah Efendinin Rüyalari" adlı hikâyesinin her sayfasından birkaç cümle alınarak, bu cümleler söz dizimi açısından incelendi. Çalışmada eserin 2007 yılında Dergâh Yayınları tarafından yayımlanan yedinci baskısı kullanıldı. Yazar, eserde diyaloglara pek fazla yer vermektedir. Diyaloglar eseri sıkıcılıktan kurtardığı gibi esere canlılık ve akıcılık da katmaktadır. Diyaloglar; kısa basit ve kesik cümlelerden, iç içe bileşik cümlelerden ve genellikle sıralı kısa cümlelerden oluşmaktadır.

Cümle Türleri

Yapısına Göre Cümleler

Tablo 1: Yapısına göre cümleler

Cümle Türü	Cümle Sayısı	Toplam Cümlelere Oranı %
Basit cümle	364	55,65

Birleşik	Şartlı Birleşik Cümle	27	2,90
	Ki'li Birleşik Cümle	15	1,52
	İç İçe Birleşik Cümle	53	5,50
Sıralı Cümle		81	9,93
Bağlı Cümle		158	19,11
Kesik Cümle		44	1,98
Toplam		743	100

1. Basit Cümleler

Hikâyede yer alan cümlelerin yarıya yakınının basit cümlelerden oluştuğu görülmektedir. Bunların önemli bir kısmı da kısa cümlelerden oluşmaktadır. Hikâyedeki cümlelerin büyük çoğunluğunun hem basit hem de kısa olması metnin akıcılığına önemli bir katkı sağlamıştır. Bu sayede konusu oldukça akıcı olan hikâyenin okunması daha da kolaylaştırılmıştır. Basit fiil cümlelerin yüklemeleri, basit veya birleşik zamanlı kiplerle çekimlenmiştir. Diğer cümle türlerine oranla basit cümlelerde isim cümlesi sayısı daha fazladır:

Hiçbir tılsım, onu yumuşatamazdı(45).

2. Bileşik Cümleler

Yazar eserde birleşik cümlelere de yer vermiştir. Basit ve sıralı cümlelerden sonra tercih edilen üçüncü cümle yapısıdır. İncelenen bu cümlelerden üç tanesi isim cümlesi, sekiz tanesi devrik, geriye kalan cümlelerin tamamı fiil cümleleri ve kurallı cümlelerdir. Üç kelimedenden oluşan kısa birleşik cümle olduğu gibi yirmi kelimeyi aşan çok uzun birleşik cümleler de mevcuttur. Bu uzun birleşik cümlelerdeki kelime örgüsü üslup açısından eseri sıkıcılıktan kurtardığı gibi daha da akıcı ve anlaşılır kılmaktadır:

Bu azap ve utanma içinde olan Abdullah Efendi bütün muhtemel ve mümkün kesirlerini toplayarak büyük bir zahmetle yerinden kaktı. (43).

a. Şartlı Birleşik Cümle

Şart kipi -se -sa şartlı birleşik cümleler, birleşik cümlelerde tercih edilen ikinci cümle tipidir. Şartlı birleşik cümleler genellikle olumlu kurallı fiil cümleleri olarak kullanılmışlardır. 42 şart bileşik cümlelerin yaklaşık yarısı karşılıklı konuşmalarda kullanılmış:

Bununla beraber, ne olursa olsun, bu merasimde bulunacaktı(s.34).

b. İç İçe Birleşik Cümle

Yazarın birleşik cümlede en çok tercih ettiği cümle yapısı, İç İç birleşik cümle yapılarıdır. Bu cümleler diyaloglarda kullanıldığı gibi hikâyenin genel işleyişinde de tercih edilmiştir:

" Belki de bir nutuk söylerim." dedi. "Eğer beni tanımayacaklarına emin olsam, neden küçük bir nutuk söylemeyeyim?" Herkesin cenazesinde söyleniyordu ya. Hem bu nutuk dünyada söylenen cenaze nutuklarının en doğrusu, en salâhiyetlisi olacaktı. (s.34)

c. ki'li Birleşik Cümle

Yazar birleşik cümle içerisinde yaklaşık olarak on ki'li birleşik cümleye yer vermiştir. Yazarın bu cümle türünü az tercih etmesinin nedeni ki'nin Farsça kökenli olabileceği düşünülmektedir:

Herkes biliyordu ki o içkiden hoşlanmaz, böyle yerlere pek nadir zamanlarda, sadece eşi dostu görmek için giderdi(s.34).

3. Sıralı Cümle

Yazar basit cümleden sonra en çok sıralı cümleyi tercih etmiştir. Bu cümleler anlamca birbirlerine bağlı oldukları gibi, ortak öğeler, ortak ek fiil ayrıca noktalama işaretleri ve bazı bağlaçlarla da oluşturulmuştur. Sıralı cümlelerin yarısından fazlası iki basit cümlelerin bir araya gelmesinden oluşmaktadır:

Abdullah demin yanlarından kaçtığı biçareleri bu kalabalıkta iyice seçiyordu; işte ilk evin ihtiyarı zembilin içinde takma göğüslü kadınla beraberdi. (40).

4. Bağlı Cümle

Bu cümle türü eserde noktalama işaretleri ve bağlaçlarla oluşturulmuştur. Birçok bağlacı kullanan yazar daha çok "de/da" bağlacını kullanmayı tercih etmiştir. Bağlı cümlelerde tercih edilen olumlu kurallı fiil cümlesidir. Bağlı cümlelerde zaman zaman birden fazla bağlama unsuru da kullanılmıştır:

Vâkıa oldukça zor bir işti, fakat bir gece için buna katlanması lazımdı, fakat talih kendisine hiç yardım etmiyor, ikide bir sendeleyerek düşüyor ve sonra karanlıkta uzun uzadıya dağılan kesirlerini arıyor, çamur ve tozlarından siliyordu (43).

Yüklemnin yerine göre cümleler

Tespit edilen istatistiklerde de görüldüğü üzere devrik cümle sayısı pek azdır. Bu cümlelerin çoğu konuşma cümleleridir. Konuşma cümleleri ve yansıtıcı merkez olarak bilinen kişilerin anlatıcı olduğu konumda kurulan cümlelerin dışında az sayıda devrik cümle tespit edilmiştir.

Tablo 2: Yüklemnin Yerine Göre Cümleler

Cümle Türü	Cümle Sayısı	Toplam Cümlelere Oranı %
Kurallı Cümle	679	94,54

Devrik Cümle	55	3,63
Kesik Cümle	9	1,81
Toplam	743	100

Tanpınar, yazarı merkeze alan bir sanatkârdır. İç yaşantılarının tüm sırlarını gizemlerini uyanık, estetik ve detaycı hasletlerine fantezi ve hayallerle örerek derin manalarla işlediği için fiil cümlelerine daha çok ihtiyaç duymaktadır:

Yüklemnin türüne göre cümleler

Tablo 3: Yüklemnin Türüne Göre Cümleler

Cümle Türü	Cümle Sayısı	Toplam Cümlelere Oranı %
İsim Cümlesi	185	25,34
Fiil Cümlesi	558	74,65
Toplam	743	100

Cümlelerdeki Kelime Sayısı

Ahmet Hamdi Tanpınar, başarılı bir dil kullanma becerisine sahiptir. Cümle kurmakta da usta olan yazarın başarısı, yukarıda da değinildiği gibi pek çok eleştiriden tarafından kabul edilmiştir. Tüm eserlerinde ve özellikle hikâyeye ve romanlarında mümkün olduğu kadar uzun, biçimce girift fakat anlamca yoğun ve anlaşılır cümleler kullanmayı tercih etmiş, uzun ve karmaşık cümlelerden kolayca anlaşılır bir üslupla yazmıştır. Klasik edebiyat etkisinin yoğun ve hâkim olduğu hikâyede, Yazarın uzun cümleleri tercih etmesi anlatımın akıcılığını ve anlaşılabilirliğini olumsuz yönde etkilememiştir. Basit cümlelerin önemli bir çoğunluğu, yaklaşık iki ile altı kelimedenden oluşmaktadır. Konuşma cümleleri ve diyaloglar halk diline uygundur, kısadır. Yazar, kullandığı cümle türlerinde genellikle uzun olan cümle yapılarını tercih etmiştir. En uzun cümle 38-39. sayfadaki cümledir. 56 kelimedenden oluşmaktadır: "Bu hayvanî homurtuya istihale ederken yarı yolda donup kalmış binlerce kesik insan sesinin, âhenksiz, şefkatsiz, fakat uzviyet kadar sıcak tufanı idi ve bu çok canlı, bir yara kadar ürperişlerle dolu sıcak, âdeta kan renginde homurtuya, şeytanî bir orkestrayı andıran garip ve madenî bir ses, eşyanın şikâyetinden başka bir şey olmayan bir diğer ses daha iştirâk etmekteydi:..."

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın sanatsal, edebî özgünlüğü ve yaratıcılığı, günümüzde, değişik perspektiflere, bakış açılarına göre farklı metodolojiler kullanılarak

edebiyata ve sanata uygulanmaya çalışılıyor. Onun eserleri, sıradan olmayan derin iç zenginlikleriyle yoğun anlamlı metaforlar oluşturarak kendine özgü oluşturduğu üslubu okuyucuyu zamandan ve mekândan alıp eserin âdeta bir kahramanı veya canlı bir tanığı yapmaktadır:

"-Aman yarabbim, sağ göğsüm, sağ göğsüm yerinde yok, demin çıkarmıştım takmayı unutmuşum. Kızların eline geçerse mahvolduğum gündür..."

"Abdullah Efendi bundan sonra daha ileride ihtiyar bir papazın, bir ahretliğin parçalanmış vücudunu bir torbaya doldurarak sırtladığını, biraz ötede genç bir kadının âşığının kesik başını bir yıldız gibi boşluğa fırlatarak yatağının üzerinde katıla katıla ağladığını, beri tarafta ihtiyar bir cadının son derecede uzun, boğum boğum parmaklarıyla genç bir çocuğun kalbini yerinden kopardığını görüyordu (s. 39)."

Cümledeki kelime sayısı incelendiğinde tek kelimedenden oluşan cümlelerin yanında elli kelimeyi geçen pek çok uzun cümle bulunmaktadır:

Tablo 4: Cümledeki Kelime Sayısı

Cümledeki Kelime Sayısı	Cümle Sayısı	Toplam Cümlelere Oranı %
Tek Kelimedenden Oluşan Cümleler	3	0,41
İki Kelimedenden Oluşan Cümleler	23	3,15
Üç Kelimedenden Oluşan Cümleler	30	4,11
Dört Kelimedenden Oluşan Cümleler	40	5,48
Beş Kelimedenden Oluşan Cümleler	39	5,21
Altı Kelimedenden Oluşan Cümleler	46	6,19
Yedi Kelimedenden Oluşan Cümleler	31	4,11
Sekiz Kelimedenden Oluşan Cümleler	34	4,52
Dokuz Kelimedenden Oluşan Cümleler	34	4,52
On Kelimedenden Oluşan Cümleler	32	4,25

Ondan Fazla Kelimededen Oluşan Cümleler	431	58,02
Toplam	743	100

Kelime Grupları

Eserde en fazla kullanılan kelime grubu sıfat tamlamasıdır. Bazı kelime gruplarının çok fazla kullanıldığı, bazılarının ise daha az tercih edildiği görülmektedir. Ünlem grubu en az kullanılan kelime grubudur. İki kullanımı tespit edilen ünlem grubuna aşağıdaki tabloda yer verilmedi.

Tablo-5: Kelime Grupları (Fiilimsi)

Kelime Grubu Türü	Kelime Gruplarının Sayısı	Toplam Kelime Gruplarına Oranı %
Tekrar grubu		
Bağlama grubu		
Sıfat tamlaması		
İsim tamlaması		
Birleşik fiil		
Unvan grubu		
Sayı grubu		
Edat grubu		
Kısaltma grupları		
Birleşik isim		
İsim-fiil grubu	197	27,38
Sıfat-fiil grubu	438	60,08
Zarf-fiil grubu	147	22,52
TOPLAM	787	100

Anlamına Göre Cümleler

Cümlelerin anlamca olumlu mu olumsuz mu veya soru cümlesi mi olduğu değerlendirildi. Olumlu cümleler hikâyenin tamamında tercih edilmiştir, olumsuz ve soru cümle sayıları oldukça azdır.

Tablo-6: Anlamına Göre Cümleler

Cümle Türü	Cümle Sayısı	Toplam Cümlelere Oranı %
OLUMLU CÜMLE	622	83,84
OLUMSUZ CÜMLE	67	8,93
SORU CM.	54	7,21
TOPLAM	743	100

Yüklemnin Zamanına Göre Cümleler

Tanpınar'ın tercih ettiği zaman dilimi birleşik zaman dilimidir. Birleşik zaman nispeten basit zamandan daha fazla kullanılmıştır. Metnin hikâye, olay merkezli olması yazarın uzun anlam yoğunluğu derin olan cümleleri birleşik zaman ile ifade etmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tablo 7: Yüklemnin Zamanına Göre Cümleler

Cümle Türü	Cümle Sayısı	Toplam Cümlelere Oranı %
Yüklemi Birleşik Zaman	375	51
Yüklemi Basit Zaman	364	49
Toplam	734	100

Fiiller

Ahmet Hamdi Tanpınar, Abdullah Efendinin Rüyaları adlı hikâyesinde kullandığı fiiller

Dedi, Söyledi, Denildi, Söylenildi	5
Kurallı Birleşik Fiiller	44
Anlamca Kaynaşmış B. Fiiller	12
Fiilden Türemiş Fiil	70
İsimden Türemiş Fiil	70
Yardımcı Birleşik Fiil	96
Kurallı Birleşik Fiiller	48
Yardımcı Eylemle Oluşan Fiiller	91
Basit Fiiller	507
Fiilden Türemiş Fiiller	30
İsimden Türemiş Fiiller	19

Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller	22
Toplam Fiiller	1014

Sonuç

Eserde Türkçenin yapısına uygun olarak fiil cümlelerinin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Fakat isim cümlelerinin oranı da azımsanacak gibi değildir. Tanpınar, genellikle uzun ve birleşik cümleleri tercih etmiş, konuşma cümleleri dışında genellikle devrik cümleye hikâyede pek yer vermemiştir. Çok iyi bir gözlemci, estetik ve uyanık dikkat sahibi olan Tanpınar, ayrıntıları dikkatlice gözlemleyerek ve onlara önem vererek varlık, kavram, olay ve hareketlerin adeta portrelerini çizmiştir. Romanı ve hikâyeyi çok iyi bilen, roman diline ve roman tekniğine hâkim olan Tanpınar, hikâyede dilin bütün ifade imkânlarından ve unsurlarından yararlanmaya çalışmış, uzun ve karmaşık cümlelere rağmen üslup olarak tekdüze bir anlatımın aksine akıcı ve anlaşılır bir üslup kullanmıştır. Eserdeki cümleler, kelime grupları, dil birimleri ve cümle özellikleri bakımından incelendi. Kelime grupları: İsim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, zarf fiil grubu, isim fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fiil ve kısaltma gruplarının alt dalları incelendi.

Tanpınar'ın AER'de fiil zengini olan Türk dilinin fiil ve fiilimsi imkânlarını kullanarak uzun ve anlamca yoğun kelime grupları ördüğü, hemen hemen her cümlede fiilimsi kullandığı özellikle sıfat-fiillere yer verdiği, birleşik cümleyi daha çok kullandığı, kurallı, olumlu ve birleşik zamanlı yüklem tercih ettiği tespit edildi.

Kaynaklar

- Adıgüzel, A. Yaşar Kemal'in "Ağrı Dağı Efsanesi" Romanında Söz Dizimi, I. Uluslararası İğdır Multi Disipliner Çalışmalar Kongresi, 06-07 Kasım 2018, İğdır Açıköz, Halil & Yelten, M. (2005), Kelime Grupları, Doğu Kütüphanesi, İstanbul.
- Andaç, F. (1989) Yaşar Kemal'in Öykücülüğü, Gerçeklik Yolunda, Cem Yay. İstanbul
- Püsküllüoğlu, A (1987) Yaşar Kemal Sözlüğü, Toros Yay. İstanbul
- Bilgegil, K. (2009), Türkçe Dilbilgisi, Salkımsöğüt Yayınevi, İstanbul.
- Carnie, A. (2006), Syntax-A Generative Introduction, Blackwell Yayınları, İkinci Baskı.
- Cemiloğlu, İ. (2000)14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiyâ Nüshası Üzerine Sentaks İncelemesi, TDK Yayını, Ankara
- (1984) Azeri Türkçesinin Sentaks Bakımından Türkiye Türkçesiyle Karşılaştırılması, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara
- Çağatay, S. Türk Lehçeleri Örnekleri, I-II, Ankara, 1963.
- Dizdaroğlu, H. (1976), Tümce Bilgisi, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Drimba, V. Syntaxe Comane, Editura Academie, Bucureşti, 1973, Leiden E. J. Brill.
- Ergin, M. Kadı Burhaneddin Divanı Üzerinde Bir Gramer Denemesi, TDED, İstanbul, 1951, Cilt IV, Sayı 3, s. 287-327.
- Erguvanlı, T. & Eser, E. (1984), The Function of Word Order in Turkish Grammar, California Üniversitesi Yayınları.
- Fodor, J. (2001), *The Mind Doesn't Work That Way*, MIT Yayınları.

- Fromkin, V. (editör) (2001), *Linguistics-An Introduction to Linguistics Theory*, Blackwell Yayınları.
- Graffi, G. (2001), *200 years of syntax: a critical survey (Söz Diziminin 200 Yılı: Eleştirel Bir İnceleme)*, John Benjamins Yayıncılık.
- Göksel, A. & Kerslake, C. (2005), *Turkish: A Comprehensive Grammar*, Routledge.
- Gerçekler, A. (1971) Ağrı Dağı Efsanesi Üzerine, *Halkın Dostları*, Mayıs, s. 39
- Haceminoğlu, N. Salebi'nin Kisasü'l-Enbiyâsı'nın Tercümesi Üzerine Bir Gramer Denemesi, *TDED*, İstanbul, 1961, Cilt XI, s. 47-66, (1a-50b Varakları Üzerinde)
- Hatiboğlu, V. Türk Gramerinde Yeni Araştırmalar, *DTCF Dergisi*, Cilt IX, Sayı 3, Ankara, 1951, s. 261-275
- Huber, E. (2008), *Dilbilime Giriş*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Karaağaç, G. (2009), *Türkçenin Söz Dizimine Dilbilimsel Bir Bakış Türkçenin Söz Dizimi*, Kesit Yayınları, İstanbul
- Karahan, L. (2009), *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Z. Eski Anadolu Türkçesi Üzerindeki Çalışmaların Bugünkü Durumu Ve Karşılaştığı Sorunlar, *Türkoloji Dergisi*, Cilt VII, Ankara, 1977. s. 12-22.
- Kornflit, J. (2003), "Unmasking the sentinental subject constraint in Turkish", *Studies in Turkish Linguistics*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, s.121-130.
- Morley, G. D. (2000), *Syntax in Functional Grammar-An Introduction to Lexicogrammar in Systemic Linguistics*, Continuum Yayınları, Londra ve New York.
- Öz, Erdal, YK'le Uzun Bir Söyleşi, *Ağacın Çürüğü*, s. 318
- Özkan, M. & SEVİNÇLİ, V. (2008), *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*, 3FYayınevi, İst, 279s.
- Öztürk, B. (2003), "Adjunct clauses in Turkish", *Studies in Turkish Linguistics*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, s.143-150.
- Sezer, A. (2009), "Chomsky Sonrası Çağdaş Dilbilim: Yol Ayrımına Doğru", *International Journal of Central Asian Studies*, Talat Tekin'in Doğumunun 80. Yılı Armağanı Özel Sayısı, s. 467-478.
- Topcu, M. *Yaşar Kemal'in Romanlarında Halk Bilimi Unsurları*, DÜ Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Diyarbakır, 2008.
- Tulum, M. (2000), *Tarihî Metin Çalışmalarında Usul (Menâkıb'ul-Kudsiyye Üzerinde Bir Deneme)*, Deniz Kitabevi, İstanbul.

